

RIVISTA ITALIANA DI ONOMASTICA 16. (2010)
Főszerkesztő: ENZO CAFFARELLI
Società Editrice Romana, Róma. 838 lap (1. 418 lap, 2. 420 lap)

1. Tanulmányok és kisebb közlemények. – Az összesen 15 nagyobb és 3 kisebb, egy kivételével olasz nyelvű tanulmány közül 7 toponomasztikával, 9 antroponomasztikával, egy pedig márkanevekkel foglalkozik. Nem sorolható szorosan a névtan tárgykörébe E. B. FERRER cikke, melyben a szerző a disztribúciós, illetve a gyakorisági módszer alkalmazásával a paeloszárd nyelv tipológiája és rekonstrukciója vonatkozásában olyan meggyőző eredményekre jut, melyek valószínűsítik a neolitikum idején több hullámban Ibériából történő bevándorlás elméletét (9–30). Bizonyos értelemben ehhez a témához kapcsolódik H. J. WOLF kilenc szárd helynév etimológiáját felülvizsgáló tanulmánya is (31–43). Helynevek és etnonimák összefüggéseit tárgyalja O. LURATI (45–57) és P. D’ACHILLE (549–73): előbbi a *francesi* ’franciák’, *turchi* ’törökök’ és *ebrei* ’zsidók’ népnevekhez kötődő negatív sztereotípiákról, utóbbi pedig a *Lazio* helynévről és a belőle képzett *laziale* népnévről, ennek használatáról ír. A folyóirat közli a nemrég elhunyt S. RAFFAELLI átfogó tanulmányát az olasz utcanévrendszernek különösen a modern korban bekövetkezett változásairól (431–54). A 20. század első felében folytatott affrikai kolonizációs politika nyomait kutatja az utcanevekben M. LENCI (523–48). Az irodalmi helynévadás körében L. TERRUSI az „elképzelt” és a „valós” helynevek közötti határvonalon meghúzásának nehézségeiről ír, és felhívja a figyelmet arra, hogy végső soron mindkettő tipizálásra szolgál (503–22). Végül R. RADACCIO a *Schylla és Charibdis között (lenni)* szólásmódhoz hasonló, azaz két helynévből álló szerkezetű és hasonló jelentésű frazémákat gyűjtött össze (576–80).

A személyneveket tárgyaló tanulmányok közül több is foglalkozik a ragadványnevekkel: G. RUFFINO a maffiózócsaládokéval (455–60), V. CECCARELLI a Róma közelében fekvő Allumiere községben használatos ragadványnevekkel (461–80), G. RAPELLI pedig a vitatott etimológiájú veronai *Sòsena* gúnynévvel (581–3). Ehhez a témakörhöz kapcsolható az egyetlen nem olasz nyelvű tanulmány is: A. WIRTH a francia *Blimont* ragadványnév eredetét és etimológiáját tárja fel (63–9). A családnevekkel foglalkoznak a következő tanulmányok: E. CAFFARELLI a latin szavakat tartalmazó olasz vezetéknéveket (pl. *Paternoster*, *Quondam*, *Amen*) tekinti át (481–92), A. FINOCCHIARO a kerámiáiról ismert, i. e. 1. századi *Aco* család nevének eredetét kutatja (493–502), M. TASSO és G. CARAVELLO a dél-tiroli vezetéknévek sajátosságait írja le (95–110). N. FRANCOVICH ONESTI az először 723-ban lejegyzett longobárd *Gualistolo* név elemzésére tesz újabb kísérletet (59–62). Az irodalmi személynévadás körében F. SESTITO Leopardinak a *Teresa* névre vonatkozó feljegyzései nyomán elmélkedik a személyes tapasztalatok és a névdivat fontosságáról az irodalmi névadás folyamatában (112–7), L. SASSO pedig a beszélő nevekkel kapcsolatban arra a következtetésre jut, hogy végső soron minden név szuggerál, üzen valamit (120–5).

Az egyéb nevek körében P. D’ACHILLE a *rimmel* és a *mascara* ’szemfesték’ jelentésű, márkanevi eredetű szavak köznevesülésének folyamatát vizsgálja, a hagyományos szótári források mellett az Internet lehetőségeit is felhasználva (71–94).

Vita. – Ebben a rovatban négy írást olvashatunk. Az irodalmi névadás sajátosságait (ezen belül elsősorban Pirandello gyakorlatát) vizsgálja L. SASSO (120–5), M. BONIFACIO az új CAFFARELLI–MARCATO-féle nagy olasz családnévszótár isztriai címszavaihoz fűz pontosításokat és kiegészítéseket (586–96), H. J. WOLF pedig a *Pili* és a *Fadda* szárd családnévek új etimológiáját adja közre (597–603). A lódzi egyetem professzora, A. GALKOWSKI a névtan néhány alapvető terminológiai kérdésének szentelt (öt és fél oldalas bibliográfiával kiegészített) írást (604–24), mellyel az ICOS keretein belül működő, a névtan nemzetközi terminológiáját egységesíteni kívánó munkacsoport tevékenységéhez kíván hozzájárulni.

Szemle (recenziók és ismertetések). – A 14 hosszabb ismertetés közül kiemeljük a pisai ICOS-kongresszus anyagának bemutatását (128–34), a 2008-ban Rómában tartott „Lessicografia e onomastica 2” című tanácskozás anyagáról szóló méltatást (135–8), G. GASCA QUIERAZZA, illetve P. ABRATE egy-egy, a piemonti családnévekről szóló munkájának a bemutatását (150–2, 642–6), A. GALKOWSKI lengyel–olasz–francia anyagot feldolgozó könyvének ismertetését a krematonimákról (152–5; a szerző értelmezésében ezek közé tartoznak a márkaneveken kívül az intézménynevek és az ünnepnevek is). Több tucatra rúg az elsősorban olasz vonatkozású rövidebb ismertetések száma. Ezen túl a RION. 2010-ben 24 folyóirat tartalmáról adott közre áttekintést.

Rendezvények. – A rovat a 2009 áprilisa és 2011 szeptembere közötti időszakban a világ minden táján már lezajlott, illetve tervezett több mint 70 névtani eseményéről közöl leírást. Ezek között mindkét számban szerepel a 2011. szeptember 5–9. között Barcelonában tartott 24. nemzetközi ICOS-kongresszus előzetese (ennek címe: „Los nombres en la vida cotidiana / Names in daily life”).

Folyamatban levő munkák. – A rovatban felsorolt összesen 26 esemény- és tevékenységeírás közül a következőket emeljük ki: a város honlapján is elérhető Nápoly utcanevjegyzéke; folyamatban van Korzika helyneveinek összegyűjtése; kiadták Katalónia új hivatalos helynévjegyzékét; készül Brazília helynévátlasza, mely munka részeként először a szövetségi államok adattárai látnak majd napvilágot; Federico Vicario udinei professzor koordinálásával digitalizálják G. B. CORGNALI friuli nyelvtudós névtani anyaggyűjtését (kb. 160 000 cédula); PETER GILLES vezetésével készül a luxemburgi családnévatlasz; stb. Hírt kapunk arról is, hogy a jövőben is megmarad ugyan az „Onoma” tematikus szerkesztésmódja, azonban a folyóirat kb. fele terjedelmében szabad témákkal is foglalkozni fog.

Négyakorisági vizsgálatok. – E. CAFFARELLI és F. SESTITO folytatja az előző évfolyamban megkezdett, az Olasz Statisztikai Hivatal (ISTAT) által összesített, a 2004. évben születetteknek adott utónevek aprólékos, sok szempontú elemzését (267–376). Ebben a terjedelmes tanulmányban a járási székhelyek névsorrendjére, a tartományi és a járási négyakoriságra, a tíz legnépesebb nagyváros (Bologna, Catania, Firenze, Genova, Milánó, Nápoly, Palermo, Róma, Torino) négyakoriságára, a leggyakoribb összetett utónevekre, a 2004-ben születettek apjának és anyjának négyakoriságára vonatkozó adatokat adják közre. Külön adatsorok mutatják, hogy mely neveket adták gyermeküknek a vizsgált évben azok a párok, ahol az apa és az anya is olasz (ezek a sorrendek lényegében megegyeznek a 10 legnépesebb nagyváros névlistáinak adataival: a lányoknál az elsők a *Giulia, Martina, Chiara, Sara, Francesca, Sofia, Giorgia, Alessia, Alice* és *Aurora*, a fiúknál pedig az *Alessandro, Francesco, Andrea, Lorenzo, Mattia, Gabriele, Simone, Luca, Davide* és *Federico*). A statisztikák alapján kimutatható, hogy erősen csökkent az

ún. „ideológiai nevek” és a helyi szentek tiszteletén alapuló névadások száma, növekszik viszont a kettős keresztnévek aránya (a lányoknál a leggyakoribbak: *Annalisa, Francesca Pia, Annamaria, Maria Chiara, Maria Vittoria*, a fiúknál pedig *Gianluca, Francesco Pio, Gianmarco, Giuseppe Pio, Antonio Pio*). Felsorolják a szerzők a 2004-ben egyetlenként adott utóneveket is.

Széljegyzetek. – A napi aktualitású, gyakran a napilapok hasábjain felbukkanó névtani vonatkozású érdekességek közül a következőket említjük meg: 2009-ben „az év neve” a portugál futballedző, José Mourinho által használt *Zerotituli* lett; a hagyományosan csak férfiaknak adott *Andrea* név egyre gyakoribb Itáliában női névként is, és ez problémákat vet fel a névadási szabályok vonatkozásában; növekszik annak a divatja, hogy a gyermekeknek autómárkaneveket adnak; a közismert olasz csúfolóban szereplő „macskavő vicenzaiak” (ol. *Vicentini magnagati*) mellett „mindenütt mindent esznek” (ahogyan azt számos *Mangia-* kezdetű családnév is illusztrálja); stb.

Nekrológ. – 2010-ben a nemzetközi névtan több jeles személyiségétől kellett kényszerű búcsút venni. A Torinóban tevékenykedő jezsuita G. GASCA QUEIRAZZA (1922–2009) a névtan mellett dialektológiával is foglalkozott; a padovai egyetemen dialektológiát és nyelvtörténetet tanító A. ZAMBONI (1941–2010) sokat tett az ottani magyar oktatásért is; a reimsi, majd a párizsi egyetem professzora, J. CHAURAND (1924–2009) a *Nouvelle Revue d’Onomastique* alapító főszerkesztője volt; S. RAFFAELLI (1934–2010) a római Tor Vergata egyetem professzora és a RION. tudományos tanácsadó testületének volt tagja (ENZO CAFFARELLI méltatja sokrétű tevékenységét és érdemeit); V. PALLABAZZER (1928–2009) a Firenzében működő Alto Adigei Tanulmányok Központjának volt az igazgatója; M. PITZ (1958–2010) pedig a német–francia kontaktusnyelvészet jeles képviselője és szintén a *Nouvelle Revue d’Onomastique* szerkesztője volt. Rövidebb megemlékezésben búcsúznak J. BASTARDAS I PARERA katalán (767) és W. SEIBICKE német tudóstól (773).

A 2009. év (olasz vonatkozású) névtani bibliográfiája. – Az Olaszországban kiadott, illetve a külföldön megjelent, több száz névtani vonatkozású munka között ezúttal csak egy magyar szerző munkája szerepel (l. alább) (779–801).

2. A folyóirat ismertett számának magyar vonatkozású részletei. – Az ismertetések között a következő kötetekről, illetve tanulmányokról esik szó: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban* (178–80); HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA szerk., *Helynévtörténeti tanulmányok* 2–4. (180–2), FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT: *Keresztnévek enciklopédiája* (189–90), HAJDÚ MIHÁLY: *Családnevek enciklopédiája* (657–61). – Az ICOS 2005-ben Pisában rendezett kongresszusának 2008-as dátummal megjelent első kötete ismertetésében szerepel a résztvevő FEHÉR KRISZTINA (133) és VITÁNYI BORBÁLA (134) előadásának rövid összefoglalója. – A 2008-ban Torontóban megrendezett ICOS-kongresszus CD-n és interneten elérhető anyagának címléírás szintű bemutatásában szerepelnek a következők: FARKAS TAMÁS (156, két címmel), GYÖRFFY ERZSÉBET (156) és TÓTH VALÉRIA (158) neve és előadásának címe. – A folyóiratok bemutatásánál a Névtani Értesítő 31. száma szerepel (204–5). – A folyamatban lévő projektek között szó esik a VÖRÖS FERENC szerkesztésében készülő magyar családnévátlasz munkálatairól (264), illetve a 2010 júniusában Szombathelyen szintén VÖRÖS FERENC által „A nyelvföldrajztól a névföldrajzig” címmel megrendezett tudományos tanácskozásról (735–6). Ugyanítt méltatja a RION. a

Kiss Lajos-díj 2010. évi nyertesének, FARKAS TAMÁSNAK a munkásságát (773–4). – A 2009. évre vonatkozó olasz névtani bibliográfiai áttekintésben (779–801) szerepel FÁBIÁN ZSUZSANNÁNAK Anna Ferrari „Dizionario dei luoghi letterari immaginari” című munkájáról készített, a Névtani Értesítő 31. számában megjelent ismertetése (799).

FÁBIÁN ZSUZSANNA

ACTA ONOMASTICA 51. 1–2. (2010)

Főszerkesztő: MILAN HARVALÍK

Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha. 1. 408 lap, 2. 638 lap

1. Az ismert cseh névtani folyóirat legújabb évfolyama a szokásostól eltérően 2 kötetben jelentette meg a tanulmányokat és a megszokott rovatokat. A 35 cseh nyelvű tanulmány mellett 2 angol nyelvűt is olvashatunk a kiadványokban.

2. Az első kötet **tanulmányai** többségében a mikrotoponimákat vizsgálják különféle nézőpontokból. – Szótári anyag: R. ŠRAMEK írásában egy 60-as években indult projektet és annak elméleti háttérét ismerteti, melynek középpontjában a cseh nyelvterület mikrotoponimáinak összegyűjtése állt (10–47), M. ŠÍPKOVÁ pedig a témához kapcsolódó szótári munka gyakorlati oldalát mutatja be a morvaországi és sziléziai mikrotoponimák elektronikus szótárának a példáján (48–78). L. ČIŽMÁROVÁ egyik tanulmánya ennek a szótárnak a munkálatait és háttérét ismerteti (79–93), míg a másik a munka során felmerülő problémákat mutatja be (94–105). S. SPINKOVÁ a szótár anyagából kiindulva az állattartással kapcsolatos mikrotoponimáknak jár utána (202–26). – Etimológia: P. PŘADKOVA tanulmányában a *čern-* 'fekete' és a *běl-/bíl-* 'fehér' névelemeket kutatja Morvaország és Szilézia mikrotoponimáiban (140–50). M. ČORNEJOVÁ a *hrad-/hrád-* 'kastély' szótóvet tartalmazó helyneveket vizsgálja (151–80), S. SPINKOVÁ pedig a *býk-* 'bika' szótóre visszavezethető mikrotoponimákat tekinti át (189–201). – Egyéb: Z. HLUBINKOVÁ a szilfa különböző megnevezéseit és azok elterjedését vizsgálja a Morvaországban és Sziléziában előforduló mikrotoponimákban (181–8), Z. KOMÁRKOVÁ pedig ugyanezen területek külterületi helynevekre vonatkozó ismereteit veti össze: M. IREINOVÁ Rosice lakóit kérdezte (247–68), H. KONEČNÁ Jemnice és Lhotice városában végzett felmérést e szempontból (269–98), a harmadik ehhez kapcsolódó tanulmányban pedig a szerzők az előző két írás eredményeit vetik össze (299–304). J. BALHAR tanulmánya az opavai régióban a II. világháború után politikai és gazdasági okokból a mikrotoponimák körében bekövetkező változási tendenciákat írja le (305–13). A kötet utolsó tanulmányában D. ŠLOSAR a morvaországi és sziléziai mikrotoponimákat elemzi formai szempontból (314–38).

Mutatvány, címszók. – A tanulmányokat az alapjukul szolgáló szótár részletesebb bemutatása követi, kiragadott példák alapján (339–83).

Recenziók. – A kötetet az M. ŠEKLI szlovén nyelvész helynévtani munkájáról írt cseh nyelvű recenzió zárja (384–96).